

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ У СУЧАСНИХ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ВИМІРАХ

У статті розкрито особливості гуманістичної парадигми та її значення у фаховій підготовці вихователів. У світлі аксіологічного підходу педагогічна парадигма розглядається як цілісна сукупність ідей, принципів, теорій та відповідних методів і форм педагогічного впливу. Аналізуються історико-педагогічні засади підготовки педагога до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: гуманістична педагогіка, історія педагогіки, педагогічна парадигма, підготовка педагога, вихователь дітей дошкільного віку.

Соціально-економічні перетворення вимагають пошуку нових підходів до виховання як багатовимірного явища, що здійснюється в полісуб'єктному просторі на відміну від виховної практики минулого, яка характеризувалася певним відривом пізнавальних цілей від духовно-моральних цінностей. Дослідники аксіологічних доміант виховного процесу вважають, що гуманізація виховання має базуватися на визнанні провідної ролі дитини і вихователя як його головних учасників, тому вектор пошуків як у теоретичному напрямку, так і в методичному плані необхідно насамперед спрямувати в сферу їх взаємодії [2; 5; 8]. Переорієнтація практики виховання дітей дошкільного віку пов'язується з одним з головних пріоритетів реформування дошкільної освіти – зміною традиційних цілей навчання знанням і вмінням на цінності розвитку особистості. Водночас, наявна суперечність між внутрішньою налаштованістю педагога на необхідність здійснення гуманістичної взаємодії з дитиною та звичної орієнтованістю вихователів на навчальні цілі педагогічного процесу. Перехід від усвідомлення педагогами необхідності завдань гуманізації виховання до практичного освоєння цінностей розвитку особистості ми пов'язуємо з переорієнтацією змісту підготовки майбутніх вихователів на принципах гуманістичної парадигми.

У світовій педагогічній думці людства виникла й утвердилася гуманістична ідея про педагога як людину, котра здатна розуміти дитину, бачити світ її очима, визнавати в ній особистість, гідну поваги, та створювати умови для її розвитку. Окреслені положення є системоутворювальними, вони дозволяють об'єднати в рамках гуманістичної парадигми різні, часто зовні несхожі теорії. Як стверджують дослідники історії педагогіки, наявність різноманітних підходів розкриває плюралістичну суть гуманістичної педагогіки, багатоманітність форм її конкретних проявів [5].

Такий підхід посилює прогностичне значення порівняльного історико-педагогічного аналізу для практики виховання сьогодення, дає можливість екстраполювати відомі системи гуманістичного виховання на стан і контекст сучасних виховних систем. Це важливо не лише для дослідників, а й для кожного педагога в умовах, які вимагають не лише спеціальних знань, оволодіння певними освітньо-виховними технологіями, а й значної професійної культури, що виходить за межі звичної нормативної діяльності. Однією з провідних тенденцій перебудови педагогічної освіти у зв'язку з цим є її цілеспрямована диверсифікація, яка уможливує її відповідність запитам суспільства і потребам особистості. Відповідно включення у підготовку майбутніх вихователів знання конкретно-історичної еволюції теорій і систем гуманістичного виховання може бути використане для розроблення концептуальних засад підготовки педагога до виховання дітей на аксіологічних засадах.

Сучасна парадигма гуманістичного виховання спирається на могутню гуманістичну педагогічну традицію, яка виходить із споконвічних людських цінностей любові до дитини, розуміння виховного процесу як розвитку її особистості на основі інтересів і потреб. Відомий філософ М. Мамардашвілі в одному з виступів, присвячених актуальним питанням

людинознавства у контексті суспільного розвитку, наголосив, що багато сучасних проблем, які визначають для нас поняття відповідальності та поваги до себе, а відтак і до інших людей, виходять за межі сьогодення; за ними стоять більш розмірені, тривалі та довгодіючі сили історії [6]. Справа не лише в тому, що вивчення досвіду минулого дозволяє успішно аналізувати, передбачати певні явища, запобігати помилкам, прогнозувати. Нині в науці досить чітко виокремлюється важливий висновок щодо того, що історія педагогіки дозволяє розкрити процес "поступового, але неухильного проникнення людства у суть виховних явищ, наочно показує і пояснює, чому приймалися чи відкидалися як ті чи інші теоретичні підходи, так і форми і методи практичної діяльності", – відзначає І. Бех [2, с.8].

На відміну від інших підходів, гуманістичний не вирізняється однозначністю поглядів, об'єднуючи багатоманітні моделі. Генеза ідей гуманістичного виховання має певну логіку розвитку та специфіку, пов'язану з соціокультурним середовищем суспільства і конкретно-історичним періодом. Разом з тим можна виокремити спільні для педагогів різних часів і народів ідеї, які відображають гуманістичний педагогічний ідеал. Це – віра в сили дитини, повага до внутрішнього світу особистості, виховання свідомого ставлення до життя. Як стверджують дослідники історії педагогіки, актуальність гуманістичної парадигми визначається притаманним їй конструктивно-створювальним і ціннісним потенціалом, найповніше розкриття якого може сприяти подоланню деструктивних явищ у житті суспільства. Становлячи важливий пласт людської культури, гуманістичні ідеали визначають смисл педагогічної діяльності в умовах нестабільних соціальних ситуацій [7, с.19].

Своєрідною "системою координат", що дозволяє орієнтуватися у нескінченному багатоманітті педагогічних систем, технологій, методик, як зауважують фахівці, є визначення педагогічних парадигм базових моделей освіти. Відтак сутнісний зміст гуманістичної парадигми може бути розкритий у світлі актуальних проблем суспільного життя, принципів пріоритету людини в системі джерел саморозвитку суспільства, синтезу знань, взаємному збагаченні наук як у межах суспільствознавства, так і з суміжними гуманітарними, суспільними та технічними науками [5].

Під парадигмою розуміють певну сукупність загальноприйнятих у науковому співтоваристві ідей і методів наукового пізнання. Це високий рівень наукового мислення, який засвідчує певне цілісне бачення світу і дозволяє успішно вирішувати світоглядні і прикладні завдання. Базові педагогічні моделі репрезентують сутнісні особливості головних типів педагогічно організованої взаємодії між тими, хто виховує, та їх вихованцями у ході досягнення цілей освіти. Педагогічну парадигму Г. Корнетов розглядає як "сукупність стійких смислоутворювальних характеристик, що повторюються, визначаючи сутнісні особливості схем теоретичної і практичної діяльності та взаємодії в освіті незалежно від міри і форм їх рефлексії" [5, с.51-52]. Зміна парадигми пов'язана із виникненням у суспільстві нових форм відносин між поколіннями, нових культурних цінностей, що зумовлюють невідповідність і непридатність попередніх цілей, змісту і засобів здійснення педагогічного процесу.

Отже, освітня парадигма у науковій педагогіці розглядається як цілісна сукупність ідей, принципів, теорій та відповідних їм методів і форм педагогічного впливу. Цілісність та концептуальність належать до найсуттєвіших характеристик парадигмальності. Дослідники також відносять до них: тривале домінування в ідеології певного соціуму чи галузі його духовного життя; орієнтувальну роль у створенні моделей різних видів творчої діяльності й типів соціальних інститутів; здатність виконувати об'єднувальну функцію в суспільстві загалом чи у певному співтоваристві професіоналів [7].

Використовуючи цивілізаційний підхід, Г. Корнетов розглядає феномен первісного виховання, педагогіку цивілізацій Сходу, зародження гуманістичної традиції у педагогіці Західної цивілізації, вітчизняні гуманістичні тенденції виховання й освіти, її розвиток від педоцентристської революції до стратегії гуманізації освіти у ХХ столітті і визначає початок ХХІ століття як час гуманістичної парадигми. Це приводить до висновку, що споконвічна гуманістична виховна й освітня традиція в наш час набуває значення гуманістичної

парадигми завдяки розвитку педагогічних теорій, експериментальних досліджень і новаторської практики виховання і навчання. По-іншому трактує природу гуманістичної парадигми Ш. Амонашвілі (у автора вона має назву "гуманна"). Вчений протиставляє її авторитарно-імперативній педагогіці ("традиційній"), яка підкорює реальне життя дитини учінню, а роль педагога зводить до контролю [1]. Як підкреслює автор, за такого підходу педагогічний процес утрачає ознаки співробітництва і набуває характеру цілеспрямованого впливу на вихованця. Натомість гуманна педагогіка сприяє реалізації природи кожної людини, що у дитини виявляється, перш за все, у прагненні до розвитку; по-друге, у прагненні до свободи; і, по-третє, у потребі дорослішання. Зауважимо, що тут має місце підміна понять "гуманістична парадигма" та "гуманна педагогіка"; дискусійним також є протиставлення означених парадигм. Водночас, аналізована позиція знайшла схвалення у педагогічному середовищі і нині знаходить підтримку в дослідженнях, які протиставляють "традиційну" педагогіку "гуманній". Важко погодитися з тим, що при цьому традиційність розглядається в негативному плані як авторитарність, дисциплінування, підкорення волі дитини вимогам дорослих.

Протиставлення цих полярних типів долає І. Колесникова, яка за основу типології педагогічних парадигм бере межі існування суб'єкта педагогічної діяльності у просторі професійного буття. Індикаторами парадигмальної приналежності педагога автор вважає: світогляд, що визначає розуміння природи людини та закономірності її розвитку; смислові доміанти професійного буття та цільові установки навчально-виховної діяльності; засади формування системи професійно-педагогічних цінностей і критеріїв оцінки; характер взаємодії учасників педагогічного процесу [4, с.156].

У дослідженні розвитку світової педагогічної думки вчені виокремлюють три парадигмальні простори, що відповідають педагогічним парадигмам: традиції, науково-технократичній та гуманітарній (М. Богуславський, В. Кабуш, Г. Корнетов). Парадигма традиції репрезентує модель освіти, що органічно вплітається в усталений спосіб життя людей і базується на зразках виховання і навчання, які є складовими елементами традиції як найбільш стійкої, стабілізуючої складової механізму соціального наслідування. Науково-технократична парадигма освіти заснована на визнанні пріоритету наукових знань, що зумовлюють цілі та цінності освіти, а педагог як носій еталонного знання і поведінки є засобом навчання і виховання.

У рамках гуманітарної парадигми освіти головною педагогічною цінністю стає конкретна людина з її унікальним внутрішнім простором та індивідуально-специфічним процесом пізнання, що визначає пріоритетну значущість суб'єктивованого, персоніфікованого знання [3;5]. "Педагогіка XXI століття, – стверджує Г. Корнетов, – покликана не лише подолати владу одного універсального дискурсу..., вона все більше тяжіє до того, щоб стати максимально індивідуалізованою, щоб навчитися бачити освітній процес (його суб'єкти, цілі, засоби, результати, детермінанти) з можливо більшого числа позицій, визнаючи їх такими, що не взаємовиключають, а взаємодоповнюють одна одну" [5, с.127]. Отже, педагог разом з вихованцем у гуманістичній парадигмі є метою і центром освітнього процесу.

Таким чином, у підготовці майбутніх педагогів важливо забезпечити формування цілісної картини еволюції та сучасного стану освітнього простору на засадах інтегративно-аксіологічного підходу.

Загалом, дослідники характеризують такі особливості гуманістичної парадигми:

- вона визначає стратегічну мету, концептуальну програму розвитку освіти і виховання на тривалий період, створюючи підґрунтя для побудови відповідної моделі освітньо-виховного процесу;
- вона забезпечує набір технологій, що сприяє реалізації стратегії загалом та розвитку освітньо-виховних закладів інноваційного плану;

– за сприятливих соціально-педагогічних умов гуманістична парадигма переводить свої ідеї у галузь цілеспрямованої діяльності державних органів, філософів і теоретиків педагогіки;

– гуманістичні парадигми доволі рідко адекватно сприймаються і здійснюються з різних причин економічного, політико-ідеологічного та наукового плану [7].

Отже, в гуманістичній парадигмі втілена власне гуманістична природа педагогічного процесу. Виховання й освіта в умовах гуманізації набувають реально варіативного, особистісно зорієнтованого спрямування, а їх результатом стає високий рівень соціалізованості особистості. Теоретико-методологічний аналіз дозволяє стверджувати, що саме в гуманістичній парадигмі виховання збагачує властивий йому гуманістичний онтологічний характер, утверджується відмова від формування людини із заданими властивостями, приймається ідея особистості з "відкритою траєкторією", здатної до саморозвитку [3; 7; 8]. Це уможлиблюється відповідною підготовкою педагога, здатного до прийняття суб'єктності дитини та власного саморозвитку.

У процесі дослідження готовності студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку з метою забезпечення суб'єктної позиції майбутніх вихователів було здійснено конструювання змісту психолого-педагогічних курсів на засадах гуманістичної парадигми в умовах аксіологізації змісту та форм організації полісуб'єктного виховного простору вищого навчального закладу. Зміст курсів педагогіки, дошкільної педагогіки, історії педагогіки інтегрувався з метою цілеспрямованого процесу освоєння і перетворення знань про педагогічні традиції, історію ідей виховання і навчання дітей та сучасні тенденції педагогіки, зумовлені логікою розвитку педагогічної науки та закономірностями педагогічної практики. Поліпарадигмальна цілісність теоретико-методологічних підходів забезпечила можливість для кожного студента обирати певні методологічні концепти, які відображають його педагогічну позицію, обґрунтовувати та осмислювати її як особистісно прийнятну. Усвідомлення особистісної та професійної значущості історико-педагогічних знань сприяло формуванню мотиваційно-ціннісного та когнітивного компонентів готовності майбутніх педагогів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М.: Издат. Дом Шалвы Амонашвили, 1995. – 496с.
2. Бех І. Д. Дві експериментально-виховні стратегії – два етапи розвитку педагогічної науки / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 3. – С.5–15.
3. Кабуш В. Т. Теория и практика формирования гуманистической воспитательной системы: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В.Т. Кабуш; Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2001. – 37с.
4. Колесникова И. А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии / И. А. Колесникова. – СПб.: СПб ГУПМ, 1999. – 242 с.
5. Корнетов Г. Б. Педагогика: теория и история / Г. Б. Корнетов. – М.: Изд-во УРАО, 2003. – 256с.
6. Мамардашвили М. К. Сознание и цивилизация / М. К. Мамардашвили // Как я понимаю философию. – М.: Мысль, 1992. – 366с.
7. Ценностные ориентации в сфере педагогического образования: история и современность: [в 2 т. / под ред. З. И. Равкина]. – М.: ИТОиП РАО, 1995. – 168с.
8. Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / [за ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – 224с.

Пониманская Т.И.

**ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ
ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПЕДАГОГИКИ В СОВРЕМЕННЫХ ПАРАДИГМАЛЬНЫХ
ИЗМЕРЕНИЯХ**

В статье раскрыты особенности гуманистической парадигмы и ее значение в профессиональной подготовке воспитателей. В свете аксиологического подхода педагогическая парадигма рассматривается как целостная совокупность идей, принципов, теорий и соответствующих методов и форм педагогического воздействия. Анализируются историко - педагогические основы подготовки педагога к гуманистическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: гуманистическая педагогика, история педагогики, педагогическая парадигма, подготовка педагога, воспитатель детей дошкольного возраста .

Ponimanska T.I.

**UPGRADING OF CONTENT OF FUTURE TEACHERS TRAINING ON THE BASIS OF
HUMANISTIC PEDAGOGY IN CONTEMPORARY PARADIGMATIC DIMENSIONS**

The article deals with the peculiarities of the humanistic paradigm and its significance in the professional training of educators. In accordance with the axiological approach the pedagogical paradigm is considered as an integrated set of ideas, principles, theories, appropriate methods, and forms of pedagogical influence. It has been analyzed the historical and the pedagogical principles of teachers training to the humanistic upbringing of senior preschool children.

Key words: humanistic pedagogy, history of pedagogics, pedagogical paradigm, teachers training, an educator of preschool children.

УДК 373. 32.68:04

Рогальська Н.В.

**СУЧАСНЕ ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІГРОВОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ-ДОШКІЛЬНИКІВ
В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ**

Статтю присвячено проблемі програмно-методичного забезпечення ігрової компетентності дітей. У статті представлено аналіз сучасного програмно-методичного забезпечення ігрової компетентності дітей в контексті теорії гри Ф.Фребеля.

Ключові слова: ігрова компетентність, програмно-методичне забезпечення, теорія гри Ф.Фребеля, Дарунки Фребеля, дошкільна освіта, ігрова діяльність.

Модернізація дошкільної освіти вимагає вивчення історичного досвіду та розробки положень педагогічного супроводу провідних видів діяльності, які є засадничими для формування дітей дошкільного віку.

Теоретик і практик дошкільної освіти Ф.Фребель розробив теорію і методику гри як засобу гармонійного розвитку дитини. Його система дошкільного виховання була надзвичайно поширеною у світі, а також використовується сьогодні у Європі, зокрема в Німеччині.

Аналіз спадщини Ф.Фребеля, яка співзвучна сучасним концепціям використання гри як провідного виду діяльності в дошкільному закладі, дає можливість використовувати історичний досвід у розвитку сучасної дошкільної освіти. Значний інтерес становлять праці, в яких досліджено теорію Ф.Фребеля (Головко М.Б., Крайнова Л.В., Карпенко Н.М.). Однією з методологічних засад Базового компоненту дошкільної освіти у новій редакції є компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий реалізується програмами та